ISSN 2411-1562 (Print); ISSN 2786-8206 (Online)
STUDIA LINGUISTICA, 2025. – Vol. 27 : 168-183

Стаття надійшла до редакції 19.11.2025 р.
Перевірено на плагіат 21.11.2025 р.
унікальність – 88 %
https://doi.org/10.17721/StudLing2025.27.168-183

УДК 811.161.2'373.46: 316.774:81'42"20"

ТЕМАТИЧНІ ГРУПИ ЕКЗОТИЗМІВ В УКРАЇНСЬКОМОВНИХ МАСМЕДІА ТА ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ XXI СТОЛІТТЯ

Олександр Анатолійович Стишов, *styshov@ukr.net*
ORCID ID: 0000-0001-6192-255X

д-р філол. наук, професор,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

У статті простудійовано низку тематичних груп екзотизмів, що все активніше проникають в українську мову та збагачують її лексико-семантичну підсистему. Дослідження виконано на матеріалі друкованих і електронних масмедіа та інтеренет-дискурсу (соціальні мережі, форуми, блоги, чати, гостьові книги, пошукові сайти тощо) першої чверті XXI сторіччя. Останні в названий період є потужним комунікативним середовищем, у якому постійно з'являються й активно функціонують нові некодифіковані лексичні одиниці. З-поміж них предметом уваги стали різноманітні екзотизми. Зібрано й проаналізовано значний масив таких одиниць, які є результатом активізації процесу міжкультурної комунікації в сучасному глобалізованому й інформатизованому світі. Виявлено й представлено основні причини активізації використання екзотизмів у названих дискурсах. У статті на значному матеріалі (понад 190 слів, зафіксованих протягом 2000–2025 років у масмедійній та інтернетній комунікації, із понад 30 мов) детально проаналізовано екзотизми таких тематичних груп, як: позначення страв і напоїв, номінації закладів харчування, назви осіб, спортивні реалії та поняття, номінації побутових реалій. Серед останніх виділено підгрупи, а саме: національне вбрання різних народів, екзотичні головні убори, одиниці для назв взуття, слова для опису меблів і інтер'єру різних етносів, кухонне приладдя та начиння. Зібраний чималий пласт ілюстративного матеріалу засвідчив, що екзотизми, які на сьогодні зафіксовані автором в україномовних масмедіа та інтернет-дискурсі, різні за

© ***Styshov O. A.,*** *styshov@ukr.net*
Thematic Groups of Exoticisms in Ukrainian-Language Mass Media and Internet Discourse of the First Quarter of the 21st Century (in Ukrainian)

джерелами походження, чисельністю, активністю вживання та ін. Передбачаємо, що й надалі дифузія екзотизмів в українську мову буде ще інтенсивнішою.

Перспективним уважаємо подальше вивчення інших груп екзотичної лексики на позначення будівель та їх частин, культури й мистецтва, звичаїв і обрядів, релігійних реалій і понять, грошових одиниць та ін.

Ключові слова: *мова, екзотизми, масмедіа, інтеренет-дискурс, тематичні групи.*

THEMATIC GROUPS OF EXOTICISMS IN UKRAINIAN-LANGUAGE MASS MEDIA AND INTERNET DISCOURSE OF THE FIRST QUARTER OF THE 21ST CENTURY

Oleksandr A. Styshov, *styshov@ukr.net*
ORCID ID: 0000-0001-6192-255X

Doctor of Sciences in Linguistics, Full Professor,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

The article examines several thematic groups of exoticisms that are increasingly permeating the Ukrainian language and enriching its lexical and semantic subsystems. The research was carried out on the material of printed and electronic mass media and Internet discourse (social networks, forums, blogs, chat rooms, guest books, search sites, etc.) of the first quarter of the 21st century. The latter in the mentioned period is a powerful communicative environment in which new uncodified lexical units constantly appear and actively function. Among them, various exoticisms have become the subject of attention. A significant array of such units has been collected and analyzed, the result of the intensification of intercultural communication in the modern, globalized, and informationized world. The main reasons for the intensification of the use of exoticisms in the mentioned discourses have been identified and presented. The article, based on a significant amount of material (over 190 words recorded in mass media and Internet communication from over 30 languages) analyzes in detail the exoticisms of such thematic groups as: designations of dishes and drinks, nominations of catering establishments, names of persons, sports realities and concepts, and nominations of everyday realities. Among the latter, subgroups are distinguished, namely: national costumes of different peoples, exotic headdresses, units for shoe names, words for describing furniture and interiors of various ethnic groups, kitchen utensils, and other utensils. The collected substantial body of illustrative material showed that the exoticisms currently recorded by

© Стишов О. А., *styshov@ukr.net*
Тематичні групи екзотизмів в україномовних масмедіа та інтернет-дискурсі першої чверті XXI століття (Українською)

the author in Ukrainian-language mass media and Internet discourse differ in their sources, numbers, levels of use, etc. We predict that the diffusion of exoticisms into the Ukrainian language will continue to intensify.

We consider it promising to further study other groups of exotic vocabulary to denote buildings and their parts, culture and art, customs and rituals, religious realities and concepts, monetary units, etc.

***Keywords**: language, exoticisms, mass media, Internet discourse, thematic groups.*

Вступ. Наприкінці XX – на початку XXI сторіччя художньо-белетристичний дискурс утратив свої провідний вплив на розвиток української мови, а його позиції завоювали різноманітні медіа, які почали бурхливо розвиватися, зокрема відігравати надзвичайно важливу роль у формуванні громадської думки, поширенні інформації та забезпеченні культурного обміну між народами. Із переходом людства в інформаційну добу вагомого значення набуває інтернетний дискурс, що також потужно впливає на динаміку української загальнонародної мови. Одним із важливих шарів лексики, які інтенсивно проникають і функціонують у ЗМІ й інтернеті, нині виступають екзотизми. Вони істотно збагачують лексичний запас сучасної української мови, додаючи нові поняття й терміни, які відображають культурні та етнічні особливості інших народів.

Дослідженням різноманітних екзотизмів в українській мові займалася такі лінгвісти, як: В. Сімонок, О. Павлушенко, Н. Чумак, І. Мозова, Г. Халимоненко, Р. Юналаєва, Н. Косяк, Л. Архипенко та ін. Студіювали названі одиниці в різних мовах такі вітчизняні й зарубіжні вчені, як: Р. Зорівчак, Ю. Зацний, Т. Яхонтова, Т. Головач, П. Лапчук, F. Daulton, F. González, H. Haarmann, H. Rheingold, J. Horecký, A. Onysko, G. Kay та ін. Незважаючи на те, що названі слова вже були предметом вивчення науковців, проте їх тематичні групи, які постійно поповнюються й збагачуються новими входженнями в провідних сучасних дискурсах (масмедійному й інтернетному) названого вище періоду, потребують нових комплексних досліджень.

Мета статті – виявити й розглянути основні тематичні групи екзотизмів, що активно функціонують в україномовних масмедіа та інтернет-дискурсі першої чверті XXI сторіччя в процесі міжкультурної комунікації. Названа мета зумовила постановку таких ***завдань***: 1) виявити причини, що сприяли активізації проникнення та інтенсифікації вживання різноманітних екзотизмів у названих комунікативних середовищах;

© ***Styshov O. A.***, styshov@ukr.net

2) ґрунтовно проаналізовати головні тематичної групи екзотичної лексики в зазначений період у відповідних дискурсах.

Матеріалом для цього дослідження послужив корпус екзотизмів (понад 190 слів) із 30 мов світу, вибраних і паспортиваних нами з різних друкованих і електронних масмедіа та інтернет-дискурсу (соціальні мережі, форуми, блоги, чати, гостьові книги, пошукові сайти) протягом 2000 – 2025 років.

Основна частина. Відомо, що "ЕКЗОТИ́ЗМ (від грец. εξωτισμός – чужий, іноземний) – *слово* або вислів, запозичені з маловідомої, найчастіше неєвропейської мови, і вживані для надання мові особливого колориту ..." (Тараненко 2004, с. 170). На нашу думку, на сьогодні подане визначення не зовсім відповідає реальному станові речей. Зібраний нами фактичний матеріал переконливо доводить, що в першій чверті XXI сторіччя відбувається потужне проникнення екзотизмів також і з кількох індоєвропейських мов – італійської, іспанської, французької, англійської, німецької, гінді, пушту та ін. Тому аналізовані одиниці варто трактувати як входження з неіндоєвропейських і з індоєвропейських мов, якими послуговуються різні народи.

У названих вище дискурсах і загалом, такі лексеми й відповідний контент є важливими з кількох причин: 1) допомагають привертати увагу глядачів, читачів або слухачів і залучати для перегляду контенту більшу їхню кількість, роблять матеріали привабливішими, цікавими та пізнавальними; 2) відіграють надзвичайно важливу роль у розширенні світогляду населення України, його інтелектуалізації; 3) сприяють кращому розумінню культурного розмаїття й життя народів світу та формують взаємоповагу й толерантність; 4) покращують міжетнічну комунікацію та популяризують досягнення певних народів у матеріальному й духовному аспектах та ін. Також варто наголосити ще на одному моменті: екзотичні програми та матеріали дають змогу відпочити й розважитися, є відмінним засобом відволіктися від повсякденних справ і проблем.

Зібраний і опрацьований значний масив екзотизмів, не зафіксованих у найбільших українських тлумачних словниках літературної мови, переконливо доводить, що з-поміж досліджуваних одиниць істотно переважає група на позначення їжі, зокрема різних **страв і напоїв**. Вони вже почасти були предметом нашої уваги (Стишов 2024, с. 148–166), а тому зупинимося лише на частині з таких екзотизмів, які раніше не згадували. Характерно, що в останні роки більшість із них можемо знайти в меню ресторанів і кав'ярень України, у

програмах теле- й радіоканалів, в інтернет-дискурсі, присвячених різноманітним подорожам, у кулінарних рецептах їх приготування, особливо в жіночих журналах і електронних блогах та в інших джерелах.

Передусім, у більшості народів світу істотне значення мають перші (переважно гарячі) страви – супи, юшки та ін. Вони мають найбільшу цінність, адже є ситними й поживними. Серед них варто виділити такі: *фасолада* (грец. φασολάδα або φασουλάδα) «грецький пісний квасолевий суп»; *чорба* (із турец. *çorba* – суп) «кислий суп із заправкою та з м'ясом, до складу якого входить квас із висівок»; ***лагман*** (казах. *лаґман*, *lağman*; узб. *lag'mon*; тадж. *лаґмон*, *laǧmon*; уйг. لەڭمەن, *lengmen*, ləғмән; кирг. *лагман*, *lagman*, кит.: 拉面 – lāmiàn (ламя́нь) «середньоазійська страва: густий суп або рагу з локшиною, м'ясом і овочами»; ***кімчі-чіґе*** **(корейськ.** *김치찌게* ***kimchi jjigae*****)** «корейський гострий суп із квашеної капусти кімчі, тофу та свинини»; ***фо*** **(в'єтн.** ***cho*****)** «в'єтнамський суп із рисової локшини, яловичини або курятини та ароматних спецій»; *буйабес/бульябез* (франц. *bouillabaisse*) «традиційний французький суп на основі кількох видів риби, морепродуктів і овочів із додаванням спецій (шафран і часник), походить із портового міста Марсель» та ін. Пор. у контекстах: *Цей пісний супик з красивою назвою "**фасолада**" по достоїнству оцінять ті, хто стежить за фігурою, тому як в списку немає жодного компонента тваринного походження. Хороший цей суп не тільки в гарячому вигляді, але і в холодному, особливо доповнений лимонним соком.* (DvaGusya › Рецепти › Перші страви)*; Через те, що страва широко поширена у світі, існує безліч рецептів та способів приготування **лагману*** (https://authenticukraine.com.ua ›); ***Суп Фо (Pho)*** *– це, мабуть, найвідоміша в'єтнамська страва, яке зустрічається по всій країні і від якого фанатіють місцеві (в тому плані, що їдять її на сніданок, обід і вечерю)* (mapme.club › kraini › 22-vyetnam).

Досить поширеними у світі є другі страви та різноманітні закуски. Переконливими прикладами можуть слугувати номінації на зразок: *кіш* (франц. *quiche*) «ситний французький пиріг із куркою та броколі на пісочному тісті з ніжною заливкою з яєць і вершків»; *муджада́ра* (араб. مجدرة) «*страва близькосхідної кухні, що складається з вареного рису та вареної сочевиці, а також смаженої цибулі*, часто приправленої спеціями»; *менемен* (тур. *menemen*) «традиційна турецька справа, яка включає яйця, помідор, зелений перець і спеції (мелений чорний і червоний перець), можуть додаватися ще білий сир і ковбасні вироби»; *кобєте́* (кримськотатар. *köbete*) «традиційний

кримськотатарський пиріг із листкового або дріжджового тіста з різноманітною начинкою, переважно з м'ясом і картоплею»; *кошарі/кушарі/кошері* (масрі كشرى, koʃæɾi) «єгипетська національна страва, яку готують із рису, макаронів, сочевиці та цибулі, що змішуються разом, а потім приправляють томатно-оцтовим соусом»; *пі́нчо* (ісп. *pincho*, баск. *pintxo*), мн. *Пінчос* «бутерброд як легка закуска у вигляді невеликого шматка хліба (частіше багета) із різними шарами риби, морепродуктів, тортильї з картоплі та можливими іншими комбінаціями». Напр.: *Цей* ***кіш*** *з куркою смакує навіть холодним – універсальний рецепт для зайнятих (заголовок статті).* (https://lux.fm › FOOD); *За деякими свідченнями* ***муджадара*** *походить з Іраку 13 століття, звідки вона потім поширилася по всьому Близькому Сходу.* (shuba.life ›); *А ще серед арабів дуже поширені страви з бобових, а особливо – із сочевиці. Це можуть бути супи-пюре (як данина європейській кухні), просто відварена сочевиця на гарнір, а можуть бути такі екзотичні страви, як кошрі – відварений рис із сочевицею чи* ***кушарі*** *– макарони з цибулею та соцевицею.* (газета «Україна молода», 01.03, 2006); ***Пінчо*** *– закуска до вина або пива. Страва родом із Сан-Себастьяна.* (*ВолиньPost › walls › 2625-bagatstva-ispanskoi-kuhni-foto*).

У багатьох народів заведено додавати до страв різні соуси. Наведемо ілюстрації окремих із них: *голландес* (фр. *hollandaise*) «французький *гарячий яєчно-масляний соус із додавання лимонного соку*»; *ткема́лі* (грузин. ტყემალი) «кисло-пряний соус до м'яса на основі сливи-ткемалі, яка є одним з підвидів аличі»; *місо́* (яп. *味噌, みそ*) «різновид приправи у традиційній японській кухні у вигляді пасти із соєвих бобів»; *чатні* (гінді *chutney*) «індійська кисло-солодка фруктово-овочева приправа» та ін. Пор. у контекстах: ***Ткемалі*** *– один із найпростіших і найцікавіших соусів, який можна приготувати за годину* (ТСН, 15.08, 2024, 17:35); *Японці споживають багато ферментованої їжі, таких страв як* ***місо****, натто, соя, темп і соєвий соус, які допомагають зміцнити імунну систему і полегшити травлення.* (https://ukrhealth.net › 5-yapon...).

Напевно немає у світі жодного народу, представники б якого не любили десерти. Це найсмачніші страви й ласощі, які дуже подобаються як дорослим, підліткам, так іще більшою мірою малим дітям. Не можемо охопити всього розмаїття десертів, що існують у світі, а тому з-поміж них назвемо лише деякі: *брауні* (англ. *chocolate brownie* від *brown* – коричневий) «*шоколадний десерт у*

вигляді тістечка, торта, пирога або кексу з досить вологим м'якушем»; флан (італ. *flan*, ісп. *flan*, фр. *flan*) «кондитерський виріб, що являє собою відкритий пиріг із основою з пісочного тіста»; *граніта* (італ. *granita*) «сицилійський десерт із колотого фруктового льоду з цукром, що є різновидом сорбету, але має щільнішу структуру»; *босе-бол* (нід. *baas bal* вимова: (ˌbɔsə ˈbɔl), із нід. «м'яч із Ден Боса») «великий профітроль (приблизно 12 см) у діаметрі, наповнений збитими вершками та повністю або майже повністю покритий (зазвичай темною) шоколадною помадною глазур'ю»; *турон* (ісп. *turrón*, *torró*) «кондитерський виріб, який традиційно виготовляють із меду, цукру, яєчного білка та смаженого мигдалю або інших горіхів; зазвичай має прямокутну або круглу форму»; *мочі* (яп. *餅* або яп. *もち*, (mot͡ɕi), *моці*, *мочі*) «тістечко, що складається з тіста на основі клейкого рисового борошна та начинки з ніжного вершкового крему і фруктів»; *такоякі* (яп. *たこ焼き*) «ласощі у вигляді невеликих кульок зі смаженого тіста, начиненого шматочком восьминога, цибулі, імбиру та перцю». Напр.: *Американська насолода: рецепт приготування* ***брауні***. (https://newsyou.info › 2023/02); ***Флан*** *– це традиційний європейський десерт* з *дуже давньою історією, який сьогодні набув великої популярності по цілому світу*. (https://fayni-recepty.com.ua ›...); ***Такоякі*** *смажать в спеціальній сковороді з півсферичними вирізами. Як тільки не називають* ***такоякі*** *– і смажені пельмені з восьминогом, і булочки, і пиріжки.* (www.wokshop.com.ua › Статті).

У сучасному світі існує безліч різноманітних алкогольних і безалкогольних **напоїв** із незвичайними смаками й текстурами. Звернемо увагу лише на деякі з них, які нам поки що видаються екзотичними: *сангрія* (ісп. *sangría* від *sangre* – кров) «іспанський напій, який виготовляють на основі червоного вина із сумішшю фруктів та інгредієнтів»; *негроні* (італ. *negroni*) «коктейль-аперитив на основі джину, солодкого червоного вермуту й бітеру кампарі, прикрашений цедрою апельсинів»; *моктейль* (англ. *mock* – підробка від англ. *to mock* – імітувати, прикидатися *і cocktail* – коктейль) «безалкогольний коктейль, що містить різні сиропи або солодку газовану воду з використанням спецій, ферментованих інгредієнтів, натуральних ароматів»; *улун* (кит. трад.: *烏龍* – червоний чай) «напівферментований чай, який за китайською класифікацією посідає проміжне положення між жовтим і червоним»; *аранчата* (італ. *Aranciata* – апельсиновий сік) «традиційний італійський безалкогольний газований напій, основним інгредієнтом якого є натуральний апельсиновий сік із додаванням цукру, газованої води та інколи

інших натуральних ароматизаторів». Варто зазначити, що *аранчата* – це такий собі італійський варіант приготування звичної всім фанти. Пор. у контекстах: ***Сангрія**, рецепт якої змінюється в залежності від обраних інгредієнтів, може бути різною: міцною, насиченою і навіть безалкогольною.* (New Voice › Інше); *"**Негроні**" – один з найвідоміших італійських коктейлів* (ТСН, 08.03, 2024, 18:00); ***Мокетейлі** – це не просто яскраві напої з гарними фото в Instagram. Це твоя щоденна інвестиція в самопочуття, енергію та настрій.* (https://www.gfs-shop.com › Новини); *В **улуні** міститься дуже багато корисних для здоров'я людини сполук. Цей напій не просто додає сил та енергії, але і має лікувальні властивості.* (https://nicetea.ua/ua/ulun). Однак у зв'язку з потужною дією глобалізації невдовзі названі й інші напої можуть стати звичними, а їх назви – літературними словами.

Загальновідомо, що страви та напої переважно подають у ресторанах, ресторанчиках, кав'ярнях, ятках та ін. Тому наступною закономірно виступає група – **номінації закладів харчування.** На їх позначення зафіксовано такі екзотизми, на кшталт: *оджакбаші* (тур. *ocakbası*) "ресторан, у якому страви готують перед відвідувачами"; *бьорекчі* (турец. *börekçi*) "кав'ярня, де готують і продають буреки – несолодку випічку з начинкою"; *кебапчі* (турец. *kebapçi*) "заклад харчування, де готують кебаб"; *пастічерія* (італ. *pasticceria*) "кондитерська"*; джелатерія* (італ. *gelateria*) "крамниця або заклад харчування, у яких готують і продають джелато"; *траторія* (італ. *trattoria*) "заклад громадського харчування із сімейною затишною атмосферою та доступними цінами, де подають готові страви"; *орчатерія* (ісп. ***horchatería***) "заклад харчування, де готують і продають орчату"; *бістрономія* (фр. *bistronomie*) "заклад харчування зі смачною їжею зі звичайних продуктів із помірними цінами та високим рівнем обслуговувування"; *дхаба* (гінді *एक ढाबा* – dhaba) "придорожна кав'ярня" та ін. Пор.: *Після відпочинку за турецьким чаєм вирушайте до **Оджакбаші**, щоб насолодитися справжнім турецьким барбекю зі смачними шашликами та великою кількістю ракі.* (https://www.getyourguide.com › ...); *В **пастічерії** готують свіжу випічку, італійські десерти, печиво та цукерки, в **остерії –** закуски, салати, пасти та ризото, а в **джелатерії** створюють італійське морозиво.* (posteat.ua› ЇЖА); *Недалеко від Кафедрального собору розташовується **Horchatería Santa Catalina**. Це найстаріша **орчатерія** Валенсії, в якій продається знаменитий місцевий напій* (24-ий телеканал, 09.06, 2019, 14:40).

Зібраний фактичний матеріал засвідчив, що третю групу серед екзотизмів посідають **назви осіб.** Це переважно номінації людей за професією та родом занять: *чурерос* (ісп. *churerros*) «майстр, який спеціалізується на виготовленні чуросу – іспанського десерту із заварного тіста, що має в перетині видляд багатокінцевої зірки або просто круглий у перерізі»; *піцайоло* (італ. *pizzaiolo* – буквально *кухар піци*) «майстр із випікання піци»; *фромаж'є* «сирний експерт, який знайомить гостей ресторану з культурою споживання сиру, його історією та різновидами»; *таржимон* (фарсі, дарі *tarjimon*) «перекладач» та ін. Напр. у контекстах: *В Іспанії існує навіть така професія* ***– чурерос****, люди, які спеціалізуються на виготовленні цієї смакоти (чуросу)* (газета "Україна молода", 17.10 2018); *Традиція* ***піцайоло*** *отримала статус світової культурної спадщини.* (www.bbc.com › ukrainian › n...); ***(Олег Чуйко:)*** *– Був у нас* ***таржимон*** *– це у перекладі з фарсі перекладач. Та і я багато пам'ятаю слів із молодості, коли ще там (в Афганістані) воював. Я закінчував курси спецпропаганди колись і вивчав пушту, дарі, фарсі (мови, поширені в Афганістані – ред.). Тобто деякі питання, розмовну мову я добре розумію, можу говорити без* ***таржимона*** (Радіо Свобода, 24.07, 2018, 23:50). Засвідчено екзотизми на позначення фаху, які нерідко не розрізняють користувачі, оскільки вони мають чимало спільного – *сомельє* (фр. *sommelier*) і *кавіст* (від фр. *cave* – льох). Обидва такі спеціалісти зобов'язані мати ґрунтовні знання в царині спиртних напоїв, але їх вони використовують по-різному. Так, основне місце роботи *сомельє* – це ресторан, де в його обов'язки входить допомога споживачам у виборі вин і міцних напоїв до замовленої страви, рекомендації щодо гастрономічної сполучності алкоголю, правильна подача спиртного клієнтам, займається також правильним сервіруванням вина, складанням карти вин для закладу, контролем за запасами ресторану. *Кавіст* здавна був відповідальним за винний льох, а нині його функція полягає в правильному зберіганні вина у винній крамниці або відповному відділі магазину, що спеціалізуються на продажу елітної алкогольної продукції; він повинен стежити за наявністю напоїв та допомагати клієнтам із їх вибором (давати консультації щодо особливостей тієї чи іншої пляшки, вибору вина до події, до вечері, як подарунка), але не повинен займатися сервіруванням і подачею. Також *кавістом* можуть називати працівника виноробні, який відповідає за вино на етапі його витримки та розливу у пляшки; він повинен перевіряти вологість льоху, готувати чани для витримки напоїв. Пор. у контекстах: *Щодо індивідуальних оцінок* ***сомельє*** *і звичайних споживачів, то*

обом категоріям дуже сподобався (коньяк) «Шустов» – на «відмінно», трохи менше – на «добре» – «Коктебель». (газета "Україна молода", 22.12, 2011); *Після всіх етапів випробування, Василь (Чучман) здобув почесне перше місце та звання найкращого* ***кавіста*** *2022-2023!* (OGOGO! › tsikavo › kavist-z-ivano-frankivska-zdobuv-peremogu-n...). Серед аналізованих слів на позначення людей зафіксовано назви титулів і посадових осіб: *єлбаси* (казах. *эльбасы* – «батько нації», «глава держави») «офіційний титул, який мав перший президент Республіки Казахстан Нурсултан Назарбаєв із 14 червня 2010 року до 29 квітня 2022 року»; *маулаві* (араб. *mawlawi*/*maulvi* – «правитель» чи «власник») «титул мусульманських богословів або взагалі вчених людей, викладачів у країнах розповсюдження ісламу (головно в Індії, Афганістані, Пакистані)»; *башка́н* (гагауз. *başkan*, буквально «голова») «назва найвищої посадової особи в Гагаузькій автономії (Молдова)»: *Нурсултан Назарбаєв у Казахстані всюди, він як Міккі Маус у Діснейленді. На честь нього перейменували вулиці та міста, а його назвали* ***єлбаси*** *– вождем народу та батьком нації* (BBC, 06.01, 2022); *Прокуратура просила для* ***башкана*** *Гагаузії (Євгенії Гуцул) дев'ять років позбавлення волі* (газета "Європейська правда", 05.08, 2025, 12:31). Нечисленними є інші назви осіб, які не віднесено до жодної тематичної групи: *хібакуся* (яп. *被爆者*) «люди, які зазнали впливу вибуху; жертви атомних бомбардувань Хіросіми та Нагасакі»; *хабібат/хабібі* (араб. حبيبي) "кохана/коханий; моя люба/мій любий"; *бача* (пушту *bacha*) "дитина, хлопчик" та ін. Пор.: ***Хібакусі*** *– живих сідків катастрофи 6 серпня 1945 року (в Японії) – залишилося дуже мало* (газета "Україна молода", 06.08.2005, с. 1); *Кажуть, кувейтець не може прожити без риби, рису і пісні. А у кожній пісні, яку ми чули в Кувейті, є слово* ***хабібі****. Це слово перекладається як кохана, коханий.* (журнал "Mandry", 21.02, 2018); *А там (в Афганістані) у кожному найзабитішому кишлаку (селі – ред.) мулла (священик, він же вчитель – ред.) навчає* ***бачат****, тобто хлопчиків, грамоті. Щоб вони вміли читати Коран. Тобто кожен хлопчик 5–6 років уміє читати і писати, немає неписьменних в Афганістані* (Радіо Свобода, 24.07, 2018, 23:50).

Досліджувані дискурси нерідко подають різні номени, пов'язані із **спортом.** Це переважно специфічні національні та інші види змагань, ігор: ***бузкаші*** **(пушт.)** "традиційна афганська кінна гра, у якій вершники змагаються за тушу кози, символізуючи мужність і силу"; *кох* (вірм. *Կոխ*) "вірменська національна боротьба, що поєднує елементи самбо та дзюдо"; ***гайлі*** **(ірл. *hurling*)** "давньоірландська гра з

м’ячем і палицею (схожа на хокей); національний вид спорту Ірландії"; ***хенгаль*** **(кор. 씨름)** "корейська народна боротьба, де суперники змагаються, намагаючись повалити один одного на землю"; ***сепактакрау*** **(малайськ. *sepak takraw*)** "південноазійська гра, схожа на волейбол, але м’яч б’ють ногами, колінами та головою"; ***кабаді*** **(гінді)** "індійська командна гра, що поєднує боротьбу й тег, популярна в Південній Азії"; ***силат*** **(малайськ. *silat*)** "традиційне малайське бойове мистецтво, поширене в Індонезії, Малайзії та Сінгапурі"; ***сават*** **(фр. *savate*)** "французьке бойове мистецтво, різновид боксу з використанням ударів ногами". Пор. у контекстах: *На півночі Афганістану в провінції Кундуз у середу щонайменше шість осіб загинуло і кілька були поранені при нападі смертника на групу вболівальників, які стежили за матчем* ***бузкаші*** *...* (Радіо Свобода, 13.03, 2013,19:33); *Зараз існують дві різновидності* ***сепактакрау*** *– традиційна та пляжна, у яку грають на піску*. (телеканал "Еспресо", 28.06, 2017, 18:00); *Ще один вид спорту, який обожнюють у Індії –* ***каббаді****. Ця старовинна гра не схожа на жоден інший командний вид спорту і охарактеризувати її можна, як суміш боротьби та знайомої усім з дитинства гри у квача, чи доганяли* (телеканал "Еспресо", 28.06, 2017, 18:00); ***Силат*** *– це бойове мистецтво, поширене в Індонезії та Малайзії, а також у Брунеї.* (www.cestee.com.ua › Напрямки › Бруней-Даруссалам). Також засвідчено окремі екзотизми на позначення сортсменів, тренерів і фанатиків: *капоканоньєре* (італ. *capocannoniere*) "найрезультативніший гравець"; *аленаторе* (італ. *allenatóre*) "тренер"; *інчада* (ісп. *hinchada*) "футбольні фанатики в Іспанії". Напр.: *Особливим став сезон 2004/05 – "россонері" взяли єдине Скудетто в часи Шевченка, а сам форвард став* ***капоканоньєре*** *першості (24 м'ячі).* (РБК-Україна› Новини› Спорт); *Італійський* ***аленаторе*** *(Роберто Де Дзербі) знайомий з грою Судакова особисто, тому що під час роботи італійця в донецькому клубі український талант робив перші кроки в донецькій команді.* (https://ukrfootball.ua › upl); *Загалом для 40-річного* ***алленаторе*** *це вже третя спроба зарекомендувати себе в еліті італійського футболу.* (Футбол 24 › Новини футболу › Італія); *Недарма* ***інчада*** *"Барселони" протягом усього матчу освистувала свою команду: вилучення Філіпа Коку спричинило пропущений гол і як наслідок – другу поразку поспіль* (газета "Україна молода", 29.01, 2002, с. 13).

Ще одну цікаву й поширену групу становлять етнографічні екзотизми на позначенні різноманітних **побутових реалій**. До них відносимо лише речі, що слугують задоволенню матеріальних потреб, – одяг, взуття, меблі, кухонне приладдя, хатнє начиння тощо. Тобто ми розглядаємо "побут" у вузькому значенні – як предметно-речову реальність, тобто «життя речей», що повсякчас

супроводжують людей. Хоч поняття "побут" нерідко тлумачать ширше: "Побут – це сукупність умов, засобів, форм і способів задоволення матеріальних і духовних потреб членів суспільства, які історично змінюються, проявляються у певному укладі чи способі життя і залежать від рівня розвитку виробництва, суспільно-економічних відносин, загального стану культури даного народу" (Шаповалова 2010, с. 134). Також він може характеризкватися ще й соціально-класовими особливостями. Серед огрому екзотизмів на позначення національного вбрання різних народів виділяємо лише ті, які ми зафіксували в досліджуваних дискурсах: *чоха* (грузин. ჩოხა) "чоловічий національний костюм грузинів– шерстяне пальто із грубої вовни з високим коміром і патронташами на грудях"; *дішдаша/дішдаш* (араб.) "біла сорочка-чохол із довгими рукавами, яка прикриває тіло аж до п’ят і яку носять чоловіки на Близькому Сході", її також називають *джалабія* (араб.); *абáя* (араб.; вимовляється (ʕabaːja) або (ʕabaːʔa); плащ) "довга традиційна арабська чоловіча й жіноча сукня з рукавами, яку не підперезують; повсякденний і скромний одяг, який носять переважно в Об'єднаних Арабських Еміратах і Саудівській Аравії"; *саронг* (індонез. *sarung*) "різнокольорове полотно, яким обгортають тіло на островах Південно-Східної Азії"; *седу* (араб.) "вишита сорочка" та ін. Пор. у контекстах: *Грузини носили* ***чоху*** *різної довжини, зшиту з місцевої темно-синьої або привізної кустарної тканини.* (Рукотвори › info › hruzynski-natsionalni-kostyumy-suchasna-v...); *Традиційний чоловічий одяг в Кувейті –* ***дішдаш****... Залежно від пори року має різний колір. Влітку – білий, взимку – чорний, або темно-коричневий. Взимку* ***дішдаші*** *з вовни, щоб було тепло, в темних кольорах. А коли літо, то він з бавовни чи шовку світлого кольору. Найдорожчим матеріалом для* ***дішдашу*** *вважається вовна або кашемір.* (журнал "Mandry", 21.02, 2018); *Не тільки жінки, а й чоловіки у Кувейті ходять в сукнях. Традиційний жіночий одяг* ***абая*** *– довга чорна накидка. Ще кілька років тому її носили майже усі жінки. Нині вони все частіше надають перевагу кольоровому вбранню.* (журнал "Mandry", 21.02, 2018); *З українцями у кувейтців теж чимало схожого. Вони гостинні. Дорожать своєю родиною. Поважають старших. І вишивають здавна. … А називається їхня вишивка –* ***седу*** (журнал "Mandry", 21.02, 2018). Традиційно до одягу відносимо також екзотичні головні убори, зокрема: *яшмак* (тур. *yaşmak* – «вуаль») "турецький і туркменський тип тонкого запинала, яким жінки-мусульманки закривають обличчя в громадських місцях"; *тудонг/тудунг* (із малайської

tudung, джаві: буквально означає «покривало») "стиль головної хустки, який є різновидом ісламського хіджабу"; *фаскінатор* (англ. *fascinator*) "декоративний жіночий весільний чепчик"; *штраймл/штраймель* (їд. שטריימל; пестлива форма від слова «штрам» – *шапка*) "чорна оксамитова шапочка, облямована хвостами лисиці або соболя, яку одягають хасиди тільки на особливо урочисті події – у суботу, у свято, на весілля або коли зустрічаються з рабином"; *чульо/чульйо* (ісп. *chullo*) "андійська плетена шапка з вушними "хвостами", яку традиційно носять у Перу та Болівії"; *паколь/пакуль* (пушту پاکول (*pākol*) або дарі پکول (*pakol*)) "м'яка плоска шерстяна шапка у вигляді берета, яку носять у гірських регіонах Пакистану й Афганістану (особливо в провінціях Нуристан, Бадахшан, Читрал)" тощо. Напр.: ***Тудонг*** *поширений серед багатьох мусульманок у малайськомовному світі, зокрема в Індонезії, Брунеї, Малайзії та Сінгапурі.* (https://uk.wikipedia.org › T...); ***Штраймл*** *носять лише одружені чоловіки...* ***Штраймли*** *є елементом «зовнішнього розрізнення» для представників різних хасидських течій. Існує понад два десятки різновидів* ***штраймлів***. (https://shabat.com.ua › shtr...); *Практична, тепла і красива водночас, перуанська шапка, або «**чульо**», є справжньою знахідкою для модниць і модників усього світу.* (tvoemisto.tv › news › vid_shapky_do_bereta_fotoistoriya_populyarny...); ***Паколь*** *або* ***пакуль*** *– це традиційний афганський і пакистанський головний убір у вигляді берета.* (PROF1Group › ... › Зимові шапки › Інші бренди). Варто зазначити, що до назви останньої із заначених шапок, нині в Україні вже створено розмовний синонім – *пуштунка* за номінацією іраномовного етносу "пуштуни": *Паколь – це традиційний головний убір ряду народів Афганістану. Створюється* ***пуштунка*** *ручним способом з натуральної вовни. Зовні шапка нагадує берет з циліндричною ніжкою.* (militarka.com.ua › pakol-shapka-pushtunka).

З-поміж некодифікованих екзотизмів на позначення побутових реалій у сучасних масмедіа й інтернет-дискурсі зафіксовано кілька одиниць для назв взуття: *еспадрилі* (фр. *espadrille* – «капці») "*екологічне* й легке літнє взуття з натуральних тканин, найчастіше льону або бавовни, на мотузяній плоскій підошві або на танкетці"; *опанки/опанці* (із серб. *опанки*) "міцне взуття із шкіри без підборів, у якому формовану підошву з бортиком прикріплюють до заготівлі верху клеєм і нитками або верх і низ з'єднують плетінням за допомогою шнура зі шкіри чи інших матеріалів"; *джуті* (гінді) "вишукані індійські черевики із загнутими носками"; *гета* (яп. 下駄) "традиційне японське дерев'яне взуття у формі лавочки, що тримається на ногах за

допомогою ремінців і схоже на сандалі" та ін. Пор.: *Стильні жіночі* ***еспадрилі*** *для літа – комфортні моделі на кожен день.*.(FORMA | UKRAINIAN SHOES,DESIGH-CRAFTED CLOTHES and BAGS › ЖІНОЧЕ ВЗУТТЯ); *Для виготовлення* ***опанків*** *використовується невироблена шкіра великої рогатої худоби, свиней, телят.* (Шафа › Shafa.ua › Жіночий одяг › Взуття › Мокасини); ***Гета*** *(Geta) – дерев'яні сандалі на двох платформах, які допомагають тримати кімоно подалі від бруду. Їх особлива конструкція сприяє правильній поставі та балансуванню.* (Instagram · hemp_shoes).

До реалій побуту належать також лексичні одиниці для опису меблів і інтер'єру різних етносів. Вони нерідко представляють особливості національної культури. У ЗМІ та в інтернет-комунікації знаходимо такі екзотизми, як: *креденса/креденція* (італ. *credenza* – "довіра, віра") "виріб у стилі серванта або шафи для зберігання тарілок та іншого посуду"; *касоне* (італ. *cassone*) "скриня, поширена в Італії та призначена для зберігання носильних речей, тканин, білизни, всього того, що жінки зазвичай приносили в посаг до весілля (весільна скриня)"; *баркароль/баркарола* (фр. *barcarolle*) "низька широка кушетка-лежак"; *варгуеньо* (ісп. ***vargueño***) "письмовий стіл, який зазвичай встановлювався на підставці або скрині з плоскою кришкою"; *тата́мі* (яп. 畳 – дослівно «складання; те, що складається») "у традиційній японській оселі – мат для підлоги з рисової соломи або синтетичних теплоізоляціних матеріалів". Напр.: ***Креденція*** *– це виріб у стилі шафи, який зазвичай складається з полиць і малюнків усередині за дверцятами шафи.* (DM › shho-take-kredencziya-chym-czej-universalnyj-pred...); *Цей* ***татамі*** *можна зібрати як і для будинку (розміром 2х2м) так і скласти його у повноцінне поле для спарингів.* (https://plastiplus.com.ua › tat...).

Серед екзотизмів-побутовізмів зафіксовано також кухонне приладдя та начиння: *кеці* (груз. ჯეკი) "сковорода з червоної глини (меншого розміру) або чорного каменю (більшого розміру)"; *комаль* (ісп. ***c****omal* із мови науатль: *comalli* – глиняна сковорода**)** "традиційний посуд месоамериканських народів"; *калабас* (ісп. *calabaza* – гарбуз) "спеціальна посудина для пиття гарячого настою листя падуба парагвайського, відомішого як мате"; *таджин/ тажин* (араб.) "глибока товстостінна сковорода з конусоподібнною важкою кришкою для тушкування м'ясних чи овочевих страв". Пор.: *У Грузії абхазуру готують у* ***кеці*** *– так називають невелику глиняну сковорідку, яка дозволяє готувати соковиті ароматні страви з мінімальною кількістю жиру.*

(shuba.life › Грузинська кухня)*; Сьогодні* ***таджин*** *є справнім кулінарним символом Марокко, де усі страви з його участю готують виключно на тліючому вугіллі.* (harchi.info› articles› tadzhyn-marokkanskyy-chudo-gorshchyk).

Уважаємо, що значну кількість колишніх екзотизмів, які нині "на слуху", оскільки їх активно популяризують ЗМІ й інтернет-дискурс, а тому вони стали загальновідомими широкому загалові українців, варто вважати літературними словами та ввести до лексикографічних праць. Такими вже є, на нашу думку, лексеми, на зразок: *ризóто* (італ. *risotto* дослівно «маленький рис») "класична північноіталійська страва з рису, вивареного в бульйоні до кремової ніжності з додаванням наповнювачів – м'яса, морепродуктів, грибів, овочів або фруктів"; *хамам* (араб. حمّام) "громадська лазня в Туреччині та на Сході", *тандúр* (крим. *tandır*, *тандир, тендір, тондир, тондір*) "конусоподібної або сферичної форми піч, вирита в землі, для випікання тонкого хліба (чурек, лаваш), а також для приготування іншої їжі; поширена в Криму, на Кавказі, у Центральній Азії та на півночі Індійського субконтиненту"; *маття/матча* (яп. *抹茶, まっちゃ*, МФА: (matːɕa), – «порошковий чай») "різновид японського пропареного зеленого чаю, розтовченого у порошок", *боврач* (угор. *bogrács* дослівно "казан") "страва, приготована з м'яса, солодкого перцю, меленої паприки, помідорів, картоплі, моркви та спецій" тощо. Напр. у контекстах: *Час від часу перемішуємо* ***ризото*** *і доливаємо бульйон, тушкуємо під кришкою, доки рис повністю не стане м'яким. Готове* ***ризото*** *притрушуємо натертим пармезаном* (газета "Україна молода", 19.03, 2025); *Після розслаблення та відпочинку в* ***хамамі*** *(в Equides Club) ви можете вирушити на смачну вечерю до ресторану, а потім прогулятися навколо озера, насолоджуючись свіжим повітрям* (журнал "Український тиждень", 07.04, 2025, 13:59); *В середині 20 сторіччя мало не в кожному домі Бахчисараю мали* ***тандир*** *– піч для запікання коржиків, самси та інших страв із тіста і м'яса* (Gazeta.ua, 27.02, 2015, 16:04); *Зелений чай* ***матча*** *– суперфуд, який став досить популярним в останні роки.* (knute.edu.ua › file); ***Боврач*** *зазвичай подають гарячим, можна з лавашем, сметаною та зеленню на ваш вибір* (ТСН, 13.11, 2023, 19:46). Як бачимо, проблема постійного вироблення норм літературної мов була й залишається важливою та на часі.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, у результаті проведеного дослідження контенту масмедіа й інтернету першої чверті XXI століття виявлено потужне проникнення екзотизмів із багатьох як індоєвропейських, так і інших мов світу, що є свідченням посилення

глобалізації, інформатизації, а відповідно й інтенсифікації міжкультурної взаємодії народів. У студійованих дискурсах головними тематичними групами екзотичної лексики є назви на позначення страв і напоїв, номінації закладів харчування, назви осіб, спортивні реалії та поняття, номінації побутових реалій. Передбачаємо, що й у подальшому проникнення екзотизмів в українську мову лише посилюватиметься.

Перспективним уважаємо подальше вивчення інших груп екзотичної лексики на позначення будівель та їх частин, культури й мистецтва, звичаїв і обрядів, релігійних реалій і понять, грошових одиниць та ін.

Література:

1. Головач, Т. М. (2016). *Екзотизми як маркери міжкультурної комунікації (на матеріалі сучасних англомовних медіатекстів)* (Дис. канд. філол. наук). Львів.
2. Голубовська, І. О. (2022). Сакральний числовий код у міжмовному і міжкультурному аспектах (на матеріалі українських і китайських числівників). *Studia Linguistica*, 21, 20–30.
3. Павлушенко, О. А. (1995). *Екзотична лексика сучасної української літературної мови: джерела, семантика, функції* (Автореф. дис. канд. філол. наук). Київ.
4. Стишов, О. А. (2024). Екзотизми на позначення їжі в українськомовних масмедіа та інтернет-дискурсі XXI сторіччя. *Studia Linguistica*, 25, 148–166.
5. Тараненко, О. О. (2004). Екзотизм. В *Українська мова: енциклопедія* (2-ге вид., випр. і допов., с. 170). Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана.
6. Шаповалова, Л. О. (2010). Поняття побуту: сутність та структура. *Гуманітарний вісник ЗДІА*, 42, 131–137.
7. Clyne, M. (2003). *Dynamics of language contact: English and immigrant languages*. Cambridge: Cambridge University Press.

References:

1. Holovach, T. M. (2016). *Ekzotyzmy yak markery mizhkul'turnoyi komunikatsiyi (na materiali suchasnykh anhlomovnykh mediatekstiv)* (Dys. kand. filol. nauk). L′viv.
2. Holubovs′ka, I. O. (2022). Sakral′nyy chyslovyy kod u mizhmovnomu i mizhkul′turnomu aspektakh (na materiali ukrayins′kykh i kytays′kykh chyslivnykiv). *Studia Linguistica*, 21, 20–30.
3. Pavlushenko, O. A. (1995). *Ekzotychna leksyka suchasnoyi ukrayins'koyi literaturnoyi movy: dzherela, semantyka, funktsiyi* (Avtoref. dys. kand. filol. nauk). Kyyiv.
4. Styshov, O. A. (2024). Ekzotyzmy na poznachennya yizhi v ukrayins′komovnykh masmedia ta internet-dyskursi KHKHI storichchya. *Studia Linguistica*, 25, 148–166.
5. Taranenko, O. O. (2004). Ekzotyzm. In *Ukrayins'ka mova: entsyklopediya* (2-he vyd., vypr. i dopov., p. 170). Kyyiv: Vyd-vo “Ukrayins′ka entsyklopediya” im. M. P. Bazhana.
6. Shapovalova, L. O. (2010). Ponyattya pobutu: sutnist′ ta struktura. *Humanitarnyy visnyk ZDIA*, 42, 131–137.
7. Clyne, M. (2003). *Dynamics of language contact: English and immigrant languages*. Cambridge: Cambridge University Press.

© Стишов О. А., styshov@ukr.net